

۸۷/۱/۱۰۰۵۹۳
۸۷/۱۰/۱۱

دانشکده حقوق

**پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته حقوق جزا و جرم شناسی**

موضوع:

بررسی تروریسم هسته‌ای با تأکید بر کنوانسیون بین‌المللی

سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای مصوب ۲۰۰۵

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمدعلی اردبیلی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر حسین میرمحمدصادقی

استاد داور:

جناب آقای دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی

دانشجو:

کیوان غنی کله‌لو

پاییز ۱۳۸۶

۱۰۶۸۹۹

تأیید شده است
۱۳۸۷/۱۰/۱۱

تقدیم به:

روح جاودانه شادروان استاد دکتر **مهدی شهیدی** که

همواره در غم فقدان او سوگوار خواهیم بود.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱.....	پیشگفتار
۳.....	مقدمه
۶.....	اهمیت تحقیق و علت انتخاب موضوع.....
۶.....	سئوالات تحقیق.....
۷.....	فروض تحقیق.....
۸.....	روش تحقیق.....

بخش اول: تروریسم هسته‌ای در نظام حقوقی بین‌المللی

۱۲.....	فصل نخست: مفهوم، ویژگی، سابقه تاریخی و مصادیق تروریسم هسته‌ای.....
۱۳.....	گفتار نخست: مفهوم، ویژگی‌ها و سابقه تاریخی تروریسم هسته‌ای.....
۱۳.....	۱- تعریف و مفهوم تروریسم هسته‌ای.....
۱۵.....	الف - تعاریف حقوقدانان.....
۱۷.....	ب - تعاریف اسناد بین‌المللی.....
۲۰.....	۳- ویژگیهای تروریسم هسته‌ای.....
۲۰.....	الف - فاجعه بار بودن.....
۲۱.....	ب - عدم کاربرد مفهوم تروریسم دولتی.....
۲۳.....	۴- سابقه تاریخی تروریسم هسته‌ای.....
۲۷.....	گفتار دوم: مصادیق تروریسم هسته‌ای.....
۲۸.....	۱- تخریب و اختلال تاسیسات هسته‌ای.....
۳۴.....	۲- ساخت و انفجار وسیله انفجار هسته‌ای (سلاح هسته‌ای یا بمب هسته‌ای).....

- الف) فقدان مهارت و تخصص علمی و دانش فنی ۳۶
- ب) عدم دسترسی به مواد هسته‌ای ۳۷
- ج) داشتن سیستم شلیک ۳۸
- ۳- ساخت و استفاده از وسایل انتشار رادیولوژیک ۳۹
- ۴- قاچاق مواد هسته‌ای ۴۳
- ۵- سرقت مواد هسته‌ای ۴۸
- ۶- سرقت وسیله انفجاری هسته‌ای (سلاح هسته‌ای) و استعمال آن ۵۲
- ۷- تجارت غیرقانونی مواد و وسیله انفجاری هسته‌ای ۵۴

فصل دوم: اقدامات جامعه بین‌المللی در جرم انگاری و سرکوب تروریسم هسته‌ای ۵۶

- گفتار نخست: اقدامات جهانی ۵۷
- ۱- اقدامات در چارچوب منشور ملل متحد ۵۷
- الف) مجمع عمومی ۵۸
- ۱- الف) کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای ۱۹۸۰ ۵۸
- ۲- ب) کنوانسیون بین‌المللی سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای ۲۰۰۵ ۶۳
- محتوای کنوانسیون ۶۶
- مقدمه ۶۶
- تعاریف ۶۷
- دامنه شمول ۶۹
- محدودیت‌های دامنه شمول ۷۰
- تعهدات دولتهای عضو ۷۱
- ب) شورای امنیت ۷۳
- ۱- ب) قطعنامه ۱۳۷۳ سال ۲۰۰۱ ۷۴
- ۲- ب) قطعنامه ۱۵۴۰ سال ۲۰۰۴ ۷۵

- ج) آژانس بین‌المللی انرژی اتمی..... ۷۷
- ۱-ج) شورای حکام..... ۷۸
- ۱-۱-ج) سند ۱۵۳..... ۷۸
- ۱-۲-ج) سند ۲۲۵..... ۷۹
- ۱-۲-ج) طرح اقدام برای امنیت هسته‌ای..... ۸۰
- ۲-ج) کنفرانس عمومی..... ۸۱
- ۱-۲-ج) قطعنامه ۱۵ و درخواست آژانس از اعضا بر اتخاذ تدابیر ضروری برای مبارزه قاچاق مواد هسته‌ای..... ۸۲
- ۲-۲-ج) قطعنامه ۱۸ راجع به اتخاذ اقدامات علیه قاچاق مواد هسته‌ای..... ۸۲
- ۲-۳-ج) قطعنامه ۱۷ سال ۱۹۹۶ و ادامه مبارزه با قاچاق مواد هسته‌ای..... ۸۲
- ۲-۴-ج) قطعنامه ۱۸ سال ۱۹۹۸..... ۸۳
- ۲-۵-ج) قطعنامه ۱۸ سال ۱۹۹۹ و تحولات تازه در مبارزه با قاچاق مواد هسته‌ای..... ۸۳
- ۲-۶-ج) قطعنامه ۱۴ سال ۲۰۰۱ و اقدامات در جهت توسعه امنیت مواد هسته‌ای..... ۸۳
- ۲-۷-ج) قطعنامه ۸ سال ۲۰۰۳ و پیشرفت در اقدامات برای حفاظت در مقابل تروریسم هسته‌ای..... ۸۴
- ۲-۸-ج) قطعنامه ۱۱ سال ۲۰۰۴ امنیت هسته‌ای و نقش آن در پیشگیری از تروریسم هسته‌ای..... ۸۴
- ۲-۹-ج) قطعنامه ۱۰ سال ۲۰۰۵..... ۸۴
- ۲-۱۰-ج) قطعنامه ۱۱ سال ۲۰۰۶..... ۸۵
- ۳-ج) مدیرکل..... ۸۵
- ۲- اقدامات و اعلامیه‌های مستقل از منشور ملل متحد..... ۸۶
- الف) اعلامیه امنیت و ایمنی هسته‌ای مسکو..... ۸۷
- ب) امریکا - روسیه..... ۸۸
- گفتار دوم: اقدامات ملی - منطقه‌ای..... ۹۰
- ۱- اقدامات ملی..... ۹۰

- الف) ایالات متحده امریکا ۹۰
- ب) آلمان ۹۷
- ج) انگلیس ۹۹
- د) چین ۱۰۲
- ۲- اقدامات منطقه‌ای ۱۰۶
- الف) معاهده راجع به ممنوعیت تسلیحات هسته‌ای در امریکای لاتین ۱۰۶
- ب) معاهده همکاری میان دولتهای عضو کشورهای مستقل مشترک المنافع برای سرکوب تروریسم مصوب ۴ ژوئن ۱۹۹۹ ۱۰۷

بخش دوم: ضرورت و راهکارهای رویارویی با تروریسم هسته‌ای

- فصل نخست: ضرورت رویارویی با تروریسم هسته‌ای ۱۱۱
- گفتار نخست: آثار بالقوه دهشتناک ۱۱۲
- ۱- آثار جسمی ۱۱۲
- ۲- آثار اقتصادی ۱۱۶
- ۳- آثار زیست محیطی ۱۱۸
- ۴- آثار سیاسی ۱۲۱
- ۵- آثار روانی ۱۲۳
- گفتار دوم: تهدید صلح و امنیت ملی و بین المللی ۱۲۵
- گفتار سوم: نقض حقوق بشر و آزادی‌های اساسی ۱۲۹

فصل دوم: راهکارهای رویارویی با تروریسم هسته‌ای ۱۳۳

- گفتار نخست: اقدامات کنشی (پیشگیرانه) ۱۳۳
- ۱- حفاظت فیزیک از مواد هسته‌ای ۱۳۴

۱۴۰.....	۲- امنیت تاسیسات هسته‌ای و ارزیابی قابلیت آسیب پذیری آن
۱۴۵.....	۳- رعایت ضوابط و استانداردهای حاکم بر حمل و نقل مواد هسته‌ای
۱۴۷.....	۴- حسابرسی و کنترل مواد هسته‌ای
۱۴۹.....	۵- امحای پسمان‌های هسته‌ای
۱۵۲.....	۶- منع تولید مواد هسته‌ای قابل کاربرد در سلاحهای هسته‌ای
۱۵۵.....	۷- عدم گسترش و کنترل تسلیحات هسته‌ای
۱۶۲.....	۸- کشف، ردیابی، ضبط و مصادره مواد و سلاح‌های هسته‌ای
۱۶۳.....	۹- حفاظت از سلاحهای هسته‌ای
۱۶۵.....	۱۰- ارزیابی و اعتماد به پرسنل
۱۶۹.....	گفتار دوم: اقدامات واکنشی
۱۷۰.....	۱- جرم‌انگاری و تعقیب کیفری
۱۷۴.....	۲- تاسیس و اعمال صلاحیت کیفری
۱۷۹.....	۳- استرداد متهمان و مجرمان
۱۸۷.....	۴- معاضدت قضایی
۱۹۳.....	نتیجه گیری
۱۹۷.....	فهرست منابع
۲۰۳.....	ضمیمه
۲۲۱.....	واژه شناسی

پیشگفتار

تحقیق پیرامون تروریسم هسته‌ای به عنوان موضوع پایان‌نامه کارشناسی ارشد ابتدا از سوی دوست ارجمندم، حمید قنبری کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل، به نگارنده پیشنهاد شد. تصویب کنوانسیون بین‌المللی سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای در سال ۲۰۰۵ انگیزه جهت نگارش پایان‌نامه راجع به این موضوع را دو چندان ساخت.

عدم آشنایی با مفهوم تروریسم و ناشناخته بودن تروریسم هسته‌ای و جنبه‌های فنی آن موانع عمده در پیش روی تحقیق مذکور بود.

لذا بیشترین وقت نگارنده صرف مطالعه منابع موجود درخصوص تروریسم و شناخت ابعاد و اصول حاکم بر آن گردید. با آغاز مطالعه درباره تروریسم هسته‌ای، به عنوان جدیدترین و فاجعه‌بارترین شکل تروریسم، ناهمواری راه بیش از پیش آشکار گردید؛ چرا که جز دو مقاله فارسی که قبلاً جهت آشنایی جامعه حقوقی ایران با پدیده تروریسم هسته‌ای نگارش یافته بود نگارنده هیچ منبع فارسی دیگری که به این موضوع پرداخته باشد نیافت.

البته مقاله «تروریسم هسته‌ای» تالیف آقای حسن عالی پور، دانشجوی دکتری حقوق کیفری و محقق برجسته شورای عالی توسعه قضایی، در آشنایی ابتدایی اینجانب با پدیده مذکور بسیار

تاثیرگذار بود. متأسفانه عدم همکاری نهادها و سازمان‌های مرتبط همچون سازمان انرژی اتمی نیز، مشکلات بی‌شمار این تحقیق افزود.

باتوجه به این محدودیت‌ها، نگارنده تمرکز خود را بر منابع خارجی قرار داده و اوقات فراوانی را به مطالعه و فیش برداری منابع مذکور اختصاص داد.

اما ابهامات موجود در مفهوم نوظهور تروریسم هسته‌ای در ادبیات حقوقی لاتین نیز کاملاً نمایان بود که اتخاذ رویکردهای بسیار متفاوت و متعارض در تعریف تروریسم هسته‌ای و مصادیق آن گواه این امر می‌باشد.

علاوه بر این تا زمان نگارش این پیشگفتار تاکنون مقاله جامعی درخصوص کنوانسیون بین‌المللی سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای توسط حقوقدانان غربی به رشته تحریر در نیامده است.

به هر صورت پس از حدود ۱۵ ماه تحقیق و مطالعه نگارنده موفق به اتمام این پایان‌نامه گردید و بسیار امیدوار است که گام بسیار کوچکی در اعتلا و پویایی حقوق ایران برداشته باشد. در پایان بر خود لازم می‌دانم که از جناب آقای دکتر اردبیلی، که بی‌شک شخصیت علمی، متانت و وقار ایشان همواره فرا راه اینجانب خواهد بود، جناب آقای دکتر میرمحمدصادقی، و جناب آقای دکتر نجفی ابرندآبادی که بدون تردید اگر تشویق‌های ایشان نبود حقوق کیفری را به عنوان رشته کارشناسی ارشد انتخاب نمی‌نمودم، تشکر نمایم و صمیمانه از خداوند بزرگ آرزوی موفقیت و بهروزی روزافزون برای ایشان دارم.

مقدمه

تاریخ مشحون از اقدامات تروریستی است که حیات بی‌گناهان بی‌شماری را سلب یا تهدید کرده، افراد بشر را از حقوق و آزادیهای اساسی خود محروم ساخته، روابط دوستانه میان دولتها را در معرض خطر قرار داده و تمامیت ارضی و امنیت دولتها را به مخاطره افکنده است. اگرچه پیشینه تروریسم به قرون قبل برمی‌گردد ولی واقعیت آن است که چنین پدیده‌ای در قرن بیستم رشد فزاینده‌ای یافته است.

علت چنین وضعیتی را می‌توان در عوامل متعددی همچون رشد تکنولوژی ساخت تسلیحات دارای قدرت خطرناک، توسعه حیرت آور ارتباطات و جهانی شدن جستجو نمود.

به تبع چنین امری جامعه بین‌الملل، گرچه تاکنون موفق به ارائه تعریفی جامع از تروریسم نگردیده است، بسیاری از مصادیق و اشکال آن را با دقت هرچه تمام‌تر در کنوانسیون‌های بین‌المللی (سیزده کنوانسیون) جرم‌انگاری نموده است.

تروریسم هسته‌ای جدیدترین و فاجعه‌بارترین شکل و مصداق تروریسم است و به رغم اینکه هنوز سایه شوم مهم‌ترین مصداق آن، استفاده گروههای تروریستی از سلاح‌های هسته‌ای، به

صورت جدی بر سر انسان‌ها و دولت‌ها سنگینی نمی‌کند؛ اما احتمال وقوع آن موجب نگرانی جامعه بین‌المللی شده است.

این نگرانی به گونه‌ای است که دبیر کل وقت ملل متحد در اول اکتبر ۲۰۰۱ در سخنرانی خود در مجمع عمومی بیان داشت که «حمله با سلاح‌های هسته‌ای می‌تواند میلیون‌ها نفر را بکشد. جهان نتوانست مانع وقوع حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر شود ولی می‌توان کمک کرد تا جلوی حملات تروریستی با تسلیحات کشتار جمعی در آینده گرفته شود.

علاوه بر آن وی در آخرین گزارش مهم خود در سال ۲۰۰۵ تروریسم هسته‌ای را تهدیدی جهانی و چالش آینده جامعه بین‌المللی دانست.

اما بایستی بیان داشت که فعالیت‌های جامعه جهانی، به ویژه سازمان ملل متحد و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) برای مبارزه با اعمال تروریستی هسته‌ای یا به عبارت دیگر اعمال غیرقانونی نسبت به مواد و تاسیسات هسته‌ای به دهه ۱۹۷۰ و صدور سند ۲۲۵ راجع به حفاظت فیزیکی از مواد و تاسیسات هسته‌ای از سوی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و تصویب کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای توسط سازمان ملل متحد برمی‌گردد.

این اقدامات با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق در دهه ۹۰ مسنجم و هماهنگ‌تر شده، چرا که با تجزیه شوروی سیستم حفاظتی سنتی آن که مبتنی بر «گارد‌ها، درب‌ها و سلاح‌ها» و کنترل شدید سرویس امنیتی شوروی (ک.گ.ب) بود کارآمدی خود را از دست داد و این فرصت را برای اشخاص مختلف و گروه‌های تروریستی فراهم نمود تا با سرقت مواد هسته‌ای از تاسیسات هسته‌ای مبادرت به تجارت غیرقانونی، قاچاق و ساخت سلاح‌ها نمایند.

با شیوع این اعمال ضرورت اتخاذ تدابیر موثر احساس گردید که نمود آن در این دوره را می‌توان در قطعنامه‌های متعدد کنفرانس عمومی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی مشاهده کرد. با وقوع حملات تروریستی یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ و آشکار شدن آسیب‌پذیری جوامع داخلی و بین‌المللی از تروریسم، مبارزه با تروریسم هسته‌ای وارد مرحله جدیدی گردید.

شورای امنیت در قطعنامه ۱۵۴۰ مصوب ۲۰۰۴ دولتها را ملزم نمود تا با اتخاذ تدابیری در جهت کنترل و حفاظت از مواد هسته‌ای و جلوگیری از گسترش تسلیحات هسته‌ای، از تروریسم هسته‌ای پیشگیری نمایند.

اما فعالیت جامعه جهانی در جهت رویارویی با تروریسم هسته‌ای با تصویب کنوانسیون بین المللی سرکوب اعمال تروریسم در سال ۲۰۰۵ به اوج خود رسید.

این کنوانسیون که در سیزدهمین کنوانسیون بین المللی ضد تروریسم سازمان ملل متحد محسوب می‌شود با رویکردی جامع در صدد است که با بسط و گسترش همکاری‌های بین المللی برای پیشگیری و سرکوب تروریسم هسته‌ای، چارچوبی برای اقدامات ملی و منطقه‌ای دولتها باشد.

با لازم الاجرا شدن کنوانسیون در سال ۲۰۰۷، بارقه‌های امید برای جلوگیری از وقوع اعمال تروریستی هسته‌ای که می‌تواند فاجعه‌ای بشری برجای گذارد، فزونی یافته است.

این پایان نامه با تاکید بر کنوانسیون بین المللی سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای سعی بر آن دارد که مفهوم تروریسم هسته‌ای را مورد تبیین دقیق قرار دهد و ضمن بیان اقدامات جامعه بین المللی برای پیشگیری و سرکوب اعمال تروریستی هسته‌ای، راهکارهایی را در این زمینه ارائه دهد. برای این منظور بررسی تعاریف شده از سوی حقوقدانان و اسناد بین المللی مرتبط، بیان ویژگی‌ها، سابقه تاریخی و مصادیق آن مباحثی هستند که ضمن مساعدت در شناخت مفهوم تروریسم هسته‌ای، جایگاه آن را در نظم حقوقی بین المللی، به ویژه نظام بین المللی تروریسم، نمایان خواهد ساخت.

علاوه بر این بررسی مجموعه فعالیت‌های نظام‌مند یا مقطعی جامعه بین المللی در رویارویی با تروریسم هسته‌ای اجتناب ناپذیر خواهد بود؛ چرا که در پرتو آن آسیب پذیری احتمالی کشورها در برابر خطر احتمالی انجام اعمال تروریستی هسته‌ای مشخص می‌شود و مقامات و مسئولان مربوطه را در اتخاذ تدابیر و راهکارهای متناسب یاری می‌رساند.

پس از شناخت مفهوم تروریسم هسته‌ای و اقدامات صورت پذیرفته در جهت مبارزه با آن، می‌توان رویکردی جامع را برای پیشگیری و سرکوب تروریسم هسته‌ای پی‌ریزی نمود.

در این راستا ابتدا بایستی ضرورت رویارویی با این پدیده را برای جامعه بین المللی و بازیگران دولتها آشکار کرد تا آنها با آگاهی از آثار دهشتناک تروریسم هسته‌ای در راهکارهایی که در این زمینه پیشنهاد می‌شود مشارکت فعال داشته باشند.

اهمیت تحقیق و علت انتخاب موضوع

اعمالی همچون قاچاق، سرقت و تجارت غیرقانونی مواد هسته‌ای، تخریب و آسیب به تاسیسات هسته‌ای و استفاده از سلاح‌های هسته‌ای توسط گروه‌ها و سازمانهای تروریستی مسائلی می‌باشند که در صورت وقوع هر جامعه‌ای را با بحران جدی روبرو خواهد ساخت.

همان گونه که بیان شد جامعه جهانی نتوانست از وقوع حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر جلوگیری نماید اما می‌توان با توسل به راهکارهای پیشگیرانه مانع تحقق فاجعه‌ای بس عظیم‌تر که همانا حملات تروریستی به تاسیسات و نیروگاههای هسته‌ای و استفاده تروریست از سلاح‌های هسته‌ای می‌باشد، گردید.

ما با توجه به فعالیت‌های دولت جمهوری اسلامی ایران و ادعای آن مبنی بر دستیابی به دانش و تخصص علمی ساخت و تولید مواد هسته‌ای لازم است که متصدیان انجام این امور از ماهیت و انواع اعمال غیرقانونی نسبت به مواد و تاسیسات هسته‌ای آگاه شود و تدابیر لازم جهت ایمنی و امنیت آنها اتخاذ نمایند.

سئوالات تحقیق

۱. آیا تروریسم هسته‌ای صرفاً منحصر به استفاده یا تهدید به استفاده از سلاح‌های هسته‌ای توسط گروه‌های تروریستی برای نیل به اهداف سیاسی می‌باشد؟
۲. آیا وضع اصطلاح تروریسم هسته‌ای صرفاً پیشگیرانه و در جهت اجتناب از عواقب سوء و نتایج غیرقابل جبران آن صورت گرفته است؟
۳. آیا ویژگی‌های اختصاصی تروریسم هسته‌ای سبب خروج آن از ساز و کارهای حاکم بر مبارزه با تروریسم گردیده است؟
۴. آیا تروریسم هسته‌ای با توجه به ویژگی‌های آن واجد شرایط یک جنایات بین‌المللی است؟
۵. آیا جامعه بین‌الملل راهکارهای لازم برای پیشگیری و سرکوب تروریسم هسته‌ای اندیشیده است؟

۶. کنوانسیون بین المللی سرکوب اعمال تروریستی هسته‌ای انتظارات جامعه بین المللی در تهیه سندی جامع برای رویارویی اعمال تروریستی هسته‌ای را برآورده نموده است؟
۷. دیوان کیفری بین المللی صلاحیت رسیدگی به مرتکبان جرایم تروریستی هسته‌ای را دارا می‌باشد؟

فروض تحقیق

۱. تروریسم هسته‌ای به مراحل پیش از اقدام گروه‌های تروریستی در استفاده از سلاح‌های هسته‌ای نیز اطلاق می‌شود.
۲. باتوجه به عدم استعمال سلاح‌های هسته‌ای توسط گروه‌های تروریستی، تروریسم هسته‌ای صرفاً مفهومی پیشگیرانه است.
۳. ویژگی فاجعه بار بودن اعمال تروریستی هسته‌ای سبب گردیده است تا جامعه بین المللی توسل به حملات نظامی علیه مرتکبان آن را جایز بداند.
۴. تروریسم هسته‌ای به لحاظ نظری و صرف نظر از وضعیت آنها در حقوق موضوعه واجد کلیه شرایط جنایت بین المللی است.
۵. باتوجه به ماهیت ناشناخته تروریسم هسته‌ای دولت‌های فاقد راهکارها و راهبردهای جامع برای مبارزه با آن می‌باشند.
۶. کنوانسیون بین المللی سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای علی‌رغم برخی معایب سندی جامع در جهت بسط همکاری‌های بین المللی و چارچوبی برای اقدامات ملی دولت‌هاست.
۷. باتوجه به اینکه تروریسم هسته‌ای مصداقی از استفاده گروه‌های تروریستی از تسلیحات کشتار جمعی (هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیکی) می‌باشد می‌تواند در صلاحیت دیوان کیفری بین المللی قرار گیرد.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه صرفاً روش کتابخانه‌ای بوده است که با اتکا به کتب و مقالات عمدتاً لاتین تحریر یافته است.

بخش اول:

تروریسم هسته‌ای

در نظم حقوقی بین‌المللی

نظام حقوق بین الملل مانند هر نظام حقوقی ناگزیر از جرم انگاری نقض قواعد بنیادین و امری خود می‌باشد.

مطالعه جنایات بین المللی شناخته شده در حقوق بین الملل مؤید این دیدگاه است که این جنایات نقض شدید قواعد بنیادین و امری حقوق بین الملل می‌باشد.

قواعد حفظ صلح و حقوق بشر از جمله این قواعد به شمار می‌رود.

تروریسم بین المللی نیز با هدف ایجاد ناامنی در جامعه بین المللی به دنبال تأثیر گذاری بر سیاست دولتها یا سازمان‌های بین المللی است.

برآیند این رویکرد بر هم زدن نظم عمومی بین المللی است که غالباً توسط قواعد امری مربوط به حفظ و صلح و امنیت بین المللی و قواعد عام الشمول حقوق بشر حراست می‌شود.

تروریسم دارای اشکال و اقسام مختلفی می‌باشد و جامعه بین المللی همواره نگرانی عمیق خود را از گسترش فراگیر اعمال تروریستی با تمام اشکال و انواع آن ابراز کرده است و توسل به آن را در هر زمان و توسط هر کس که ارتکاب یافته باشد را محکوم نموده و آن را غیرقابل توجیه خوانده است.

تروریسم هسته‌ای جدیدترین و خطرناک‌ترین شکل تروریسم می‌باشد و به رغم اینکه هنوز به صورت جدی سایه شوم آن بر سر انسانها و دولتها سنگینی نمی‌کند اما احتمال وقوع آن موجب نگرانی جامعه بین المللی شده است.

این نگرانی به گونه‌ای است که نظام ملل متحد تاکنون دو مورد از کنوانسیون‌های سیزده گانه ضد تروریسم خود را به تروریسم هسته‌ای اختصاص داده است.

اولین کنوانسیون‌هایی که به صورت غیرمستقیم به تروریسم هسته‌ای اشاره دارد کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای ۱۹۸۰ می‌باشد؛ در دهه ۱۹۷۰ جامعه بین‌المللی دریافته بود که جلوگیری از دسترسی افراد غیرمجاز و تروریست‌ها به مواد هسته‌ای نیازمند همکاری فعال دولت‌ها در حفاظت از مواد و تاسیسات هسته‌ای است لذا کنوانسیون مذکور با این هدف منعقد گردید تا اعمال تروریستی هسته‌ای را از طریق حفاظت فنی و پلیسی مواد و تاسیسات هسته‌ای به حداقل ممکن برساند.

اما مهم‌ترین کنوانسیون‌هایی که به صورت خاص به مسئله تروریسم هسته‌ای می‌پردازد کنوانسیون بین‌المللی سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای ۲۰۰۵ می‌باشد.

این کنوانسیون در راستای تدابیر و اسنادی می‌باشد که توسط ملل متحد در طی دهه گذشته با هدف امحای تروریسم بین‌المللی در تمامی اشکال آن اتخاذ گردیده است.

به هر حال بایستی بیان داشت که تروریسم هسته‌ای، همچون سایر اقسام تروریسم، به قواعد بنیادین جامعه بین‌المللی لطمه شدید می‌زند؛ قواعدی که رعایت آنها برای حفظ نظم عمومی بین‌المللی ضروری است.

واضح است که در چنین شرایطی این نوع از تروریسم به لحاظ نظری و صرف نظر از وضعیت آن در حقوق موضوعه واجد کلیه شرایط جنایت بین‌المللی است.

فصل نخست: مفهوم، ویژگی، سابقه تاریخی و مصادیق تروریسم هسته‌ای

اساساً همه تلاش‌های اولیه برای برخورد با تروریسم را بحث بر سر این مسئله تشکیل داده است که آیا مفهوم تروریسم را باید و می‌توان تعریف کرد.

از یک سو برخی اعتقاد دارند که نمی‌توان بدون توافق بر سر اینکه به راستی چه رفتاری ممنوع است و اکنش‌های هنجاری در قبال رفتارهای ممنوع را پی ریخت.

از سوی دیگر عده‌ای در پاسخ اظهار داشته‌اند که توافق در مورد تعریف محکوم به شکست می‌باشد و بهتر است با دیدگاهی عمل‌گرایانه در پی ایجاد قواعد یکسانی در رویارویی با پدیده تروریسم بود. علی‌رغم وجود کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای ضد تروریسم هنوز تعریف دقیقی که مورد پذیرش همه حقوقدانان قرار گرفته باشد از مفهوم تروریسم ارائه نشده است چرا که گونه‌های مختلفی از تروریسم وجود داشته و دارد که اغلب ویژگی‌های مشترک چندانی با هم ندارد.

جامعه بین‌المللی نیز در توافق بر سر ارائه تعریفی جامع از تروریسم که بیانگر تمامی اشکال آن باشد ناتوان بوده است.

چنین مشکلی در مورد تروریسم هسته‌ای نیز مصداق دارد.

اغلب حقوقدانان کاملاً تحت تأثیر مفهوم سنتی تروریسم، که همانا به کارگیری، ابزار خشونت آمیز برای نیل به اهداف سیاسی است، تروریسم هسته‌ای را صرفاً منحصر به استفاده یا تهدید به استفاده از سلاح‌های هسته‌ای توسط تروریست‌ها دانسته‌اند در حالی که امروزه در پرتو اسناد بین‌المللی پذیرفته شده است که اعمال تروریستی هسته‌ای مفهوم موسعی دارد و به مراحل پیش از این اقدام نیز اطلاق می‌شود.

علاوه بر اینکه تروریسم هسته‌ای نسبت به سایر اقسام تروریسم عام‌تر است برخی ویژگی‌های آن همچون فاجعه بار بودن و عدم مصداق مفهوم تروریسم دولتی بر آن سبب تمایز آن گردیده است. به گونه‌ای که پس از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ این اجماع در جامعه بین‌المللی بوجود آمده است که توسل به دفاع مشروع علیه تروریست‌هایی که متوسل به این نوع از تروریسم می‌شوند امکان‌پذیر می‌باشد.

علی‌رغم اینکه تمام اعمال تروریستی هسته‌ای که تاکنون اتفاق افتاده است قاچاق و سرقت مواد هسته‌ای و حمله و تخریب تاسیسات هسته‌ای بوده و تروریسم هسته‌ای در مفهوم مضیق آن یعنی استفاده از سلاح‌های هسته‌ای توسط گروه‌های تروریستی سابقه نداشته و این جنبه از تروریسم قبل از اینکه در عالم واقع به منصفه ظهور برسد در مجامع علمی و مراجع بین‌المللی مطرح شده است، جامعه بین‌المللی بایستی اقدامات لازم و ضروری را برای پیشگیری از وقوع چنین حوادثی اتخاذ نماید.

گفتار نخست: مفهوم، ویژگی‌ها و سابقه تاریخی تروریسم هسته‌ای

اصولاً در شناخت هر پدیده‌ای، درک مفهوم و ویژگی‌های آن و تبیین رابطه مفاهیم مشابه با این مفهوم ضروری است. علاوه بر این مرور سابقه تاریخی هر موضوعی محقق را از جریان طبیعی و عادی آن آگاه می‌کند و او را در تفسیر و استنباط صحیح آن موضوع یاری می‌نماید. در این گفتار مفهوم و تعاریف ارائه شده از سوی حقوقدانان و اسناد بین‌المللی، ویژگی‌ها و سابقه تاریخی تروریسم هسته‌ای مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

۱- تعریف و مفهوم تروریسم هسته‌ای

تروریسم دارای اشکال و اقسام مختلفی می‌باشد و جامعه بین‌المللی همواره نگرانی عمیق خود را از گسترش فراگیر اعمال تروریستی با تمام اشکال و انواع آن ابراز کرده و از کشورهای عضو سازمان ملل متحد درخواست نموده است که رسماً تمام اعمال، روشها و اقدامات تروریستی را به عنوان رفتارهای ددمنشانه و غیرقابل توجیه در هر کجا و توسط هر کس ارتکاب شود را بدون قید و شرط محکوم نمایند.^۱

تروریسم هسته‌ای جدیدترین و خطرناک‌ترین شکل تروریسم است و به رغم اینکه هنوز به صورت جدی سایه شوم آن بر سر انسان و دولت‌ها سنگینی نمی‌کند؛ اما احتمال وقوع آن موجب نگرانی جامعه بین‌المللی شده است.

^۱ - Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, G.A. Res., A/49/60, Dec. 1994.